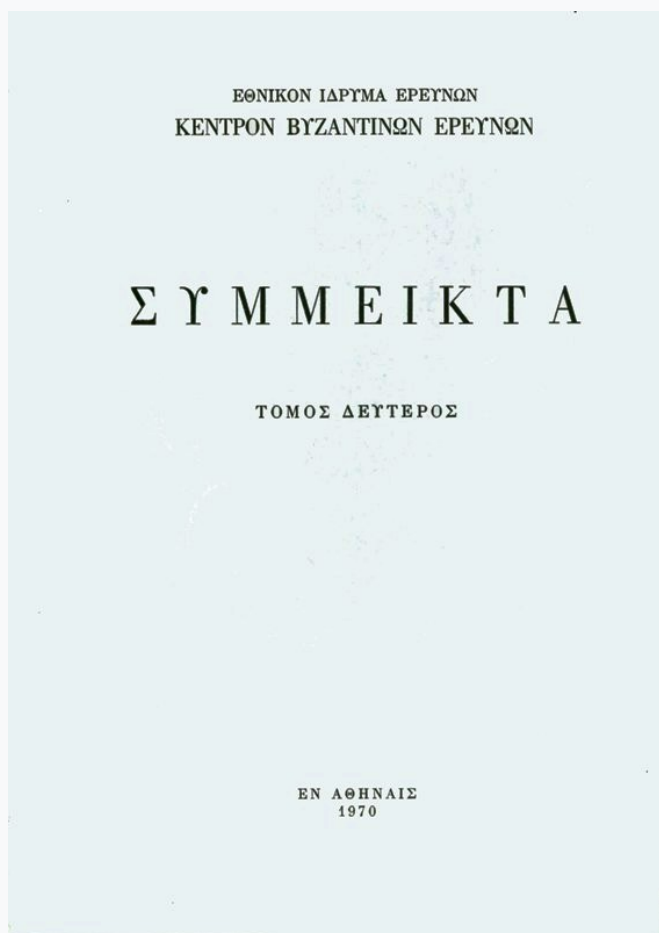

Byzantina Symmeikta

Vol 2 (1970)

SYMMEIKTA 2

**Τὰ χειρόγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας
Καλαβρύτων. Ἐνεστῶσα κατάστασις**

Παναγιώτης Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.655](https://doi.org/10.12681/byzsym.655)

Copyright © 2014, Παναγιώτης Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Π. Γ. (1970). Τὰ χειρόγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων. Ἐνεστῶσα κατάστασις. *Byzantina Symmeikta*, 2, 399–415. <https://doi.org/10.12681/byzsym.655>

ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΛΑΥΡΑΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΕΝΕΣΤΩΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸ Κέντρον Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν ὠργάνωσε δύο ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν πρὸς διαπίστωσιν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκονται τὰ ἐν αὐτῇ φυλασσόμενα ἔγγραφα, χειρόγραφα καὶ ἔντυπα καὶ ἀκολούθως πρὸς περαιτέρω ἐπιστημονικὴν καταγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τούτων ¹. Εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετὰσχῶ τῶν δύο τούτων ἀποστολῶν (19 - 21 Δεκεμβρίου 1969 καὶ 4 - 6 Σεπτεμβρίου 1970) ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν ἐν τῇ μονῇ ἀποκειμένων χειρογράφων κωδίκων ².

Ὡς γνωστὸν ἡ Μονὴ ὑπέστη κατὰ καιροὺς δηώσεις καὶ καταστροφὰς καὶ πολλάκις ἀνωκοδομήθη ³. Τελευταία καὶ δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων κατοχῆς, παράλληλος πρὸς τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς πόλεως τῶν Καλαβρυτῶν (14 Δεκεμβρίου 1943). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐν ἔτει 1946, ὁ καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀ. Ὁρλάνδος ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν διὰ νὰ διαπιστώσῃ τὰς προκληθείσας ζημίας καὶ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἀνωικοδομήσεως τῆς Μονῆς ⁴. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ εἶδε τὰ ἔντυπα καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς καὶ κατέγραψε ταῦτα ⁵.

1. Βλ. προηγουμένην μελέτην Λουκίας Δρούλια-Χρύσας Μαλτέζου, *Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν*. Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ, σελ. 379 - 398.

2. Χάριτας ὁμολογῶ καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς κ. Πολύκαρπον Παῖκον διὰ τὴν πρόθυμον συμπράστασιν τὴν ὁποίαν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ τὴν ἐν γένει βοήθειαν ἣν παρέσχε.

3. Λουκίας Δρούλια-Χρύσας Μαλτέζου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 379.

4. Ὁ Ἀ. Ὁρλάνδος πολλάκις ἐν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἀνωικοδομήσεως ταύτης ἣν ὠλοκλήρωσεν ἐν ἔτει 1951. (Βλ. ἐν ΕΕΒΣ 21 (1951), σελ. 343).

5. Ὁ κατάλογος χειρογράφων ἐκδίδεται ἐν ταῖς ἐξῆς. Ὁ κατάλογος τῶν ἐντύπων καταγράφει μόνον τὰ καέντα βιβλία ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερους χειρογράφους καταλόγους ἐντύπων τῆς Μονῆς. Ἀρχεται: *Κατὰ τὸν ἀπὸ 19ης μέχρι 26ης Αὐγούστου 1946 διενεργηθέντα ἔλεγχον τῶν ἐντύπων βιβλίων τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Λαύρας Καλαβρυτῶν*

Ἑλλιπεῖς καὶ συγκεχυμένοι εἶναι αἱ περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ ἀποκειμένων χειρογράφων εἰδήσεις ¹. Αἱ ἐκδεδομένοι εἰδήσεις ἀναφέρουν πρῶτον τὴν δωρεὰν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου, τοῦ Πατρώως, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ². Φαίνεται ὅτι ὁ Κύριλλος ἐδωρήσατο εἰς τὴν Μονήν, πλὴν τῶν ἐντύπων ³, καὶ τινὰ χειρόγραφα. Ὁ Χ. Ἡλιόπουλος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι κτηματολογίῳ τῆς Μονῆς ἀναφέρει τὸν Κύριλλον ὡς δωρητὴν χειρογράφων τινῶν ⁴. Ἐπίσης ὁ Ν. Βέης θεωρεῖ τὸν Κύριλλον ἰδρυτὴν τῆς Βιβλιοθήκης χειρογράφων καὶ ἐντύπων τῆς Μονῆς καὶ οὕτως ἐρμηνεύει τὴν ὑπαρξὶν πολλῶν φιλοσοφικῶν χειρογράφων ἐν τῇ Μονῇ, ἐφ' ὅσον τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Κυρίλλου ἦσαν φιλοσοφικά ⁵. Ὁ Α. Πολίτης σημειοῖ ὅτι 13 κώδικες τῆς Μονῆς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἴδει ἐν ἔτει 1937, ἔφερον κτητορικὰς ἐνδείξεις τοῦ Κυρίλλου ⁶. Εἶναι ἐπόμενον λοιπὸν νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἱδρυσιν τῆς σφζομένης Βιβλιοθήκης χειρογράφων τῆς Μονῆς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ

ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο χειρογράφων καταλόγων προέκυψεν ὅτι ἐλλείπουσι τὰ ἐξῆς βιβλία καὲντα πιθανώτατα κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῇ 14 Δεκεμβρίου 1943. Τελευτᾷ. Ἐν Ἱ. Μονῇ Ἀγ. Λαύρας τῇ 27 Αὐγούστου 1946. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδος, Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

1. Περὶ τῆς μονῆς ἐν γένει βλ. τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ μελέτῃ τεθεῖσαν βιβλιογραφίαν. (Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 383).

2. Περὶ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου βλ. προχείρως Κωνστ. Τριανταφυλλοῦ, *Λεξικὸν τῶν Πατρῶν*, Πάτραι 1959, ἐν λ., ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Πρβλ. ἐπίσης Τάσοῦ Ἀ. Γριτσόπουλοῦ, *Κύριλλος ἀρχιμανδρίτης, ὁ Πατρεύς*, ἐν Ὁρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. 7, Ἀθῆναι 1965, στ. 1202 - 1204. Μετὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κυρίλλου ἀσχολεῖται ἡ συνεργάτις τοῦ Κ.Ν.Ε. Λουκία Δρούλια.

3. Ἐν τῷ κώδικι τῆς Μονῆς (*Κώδιξ Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας. 1866*) ἔχουν καταγραφῇ τὰ βιβλία τῆς δωρεᾶς τοῦ Κυρίλλου· ἐν σελ. 749 - 754· 1797, Αὐγούστου 22 ἐν τῇ ἀγίᾳ Λαύρᾳ. Ἐνθύμησις ὅτι ἔδωκεν ὁ παπᾶς Κύριλλος ἐλθὼν ἀπὸ τὴν Βλαχίαν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας λαύρας. Ὁ Κώδιξ τῆς Μονῆς ἐκθέτει γεγονότα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1703, Δεκεμβρίου 15. Συντάκτην τοῦ κώδικος διὰ τὰς μέχρι τοῦ ἔτους 1810 εἰδήσεις ὁ Ν. Βέης (*Ἐκθεσις παλαιογραφικῆς καὶ ἱστοριοδιφικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων*, περ. «Παναθήναια», τόμ. 9 (1904 - 1905) (ἔτος Ε', 31 Ἰανουαρίου 1905), σελ. 239) θεωρεῖ τὸν Κύριλλον. Τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1810 γεγονότα κατέγραψεν ἐν τῷ κώδικι ὁ Δαμασκηνὸς Ἀποστολίδης.

4. *Κτηματολόγιον τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Λαύρας. Ἡ καταγραφὴ, τακτοποιήσις, ταξινόμησις καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν μελέτη κ.λ. ἐγένοντο ὑπὸ Χ. Α. Ἡλιοπούλου 1898*. Ἐν φυλ. 1 - 1^α καταγράφονται τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς Ἀγ. Λαύρας (*Τμήμα Χειρογράφων*), ἐν δὲ τῇ στήλῃ τῶν δωρητῶν σημειοῦται· *Ἡ Μονὴ διὰ δωρεῶν ἀγ. πατέρων ἰδίᾳ τοῦ ἀιμνήστου Κυρίλλου*. Ὁ Χ. Ἡλιόπουλος ἀποδίδει 28 χειρόγραφα (ὑπ' ἀρ. 1 - 28) εἰς τὸν Κύριλλον.

5. Ν. Α. Βέης, *Ἐκθεσις...*, σελ. 238 - 240 (ἰδίᾳ περὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας).

6. Α. Πολίτης, *Χειρόγραφα μοναστηρίων Αἰγίου καὶ Καλαβρύτων*, Ἑλληνικά 11 (1940) σελ. 90 - 94. Ἐνδείξεις τῆς προελεύσεώς των ἐκ τῶν τοῦ Κυρίλλου ἢ κτητορικῶν σημειώματα τοῦ ἀνδρὸς ἔφερον οἱ ὑπ' ἀριθμὸν (τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου) κώδικες· 5, 6, 8, 11, 12, 14, 15, 21, 22, 23, 24, 26, 27.

Κυρίλλου. "Ομως ἡ 'Αγία Λαύρα, μονὴ παλαιά, ἐκέκτητο πιθανώτατα χειρόγραφα διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, τὰ ὅποια ἴσως ἀπωλέσθησαν κατὰ διαφόρους καταστροφὰς τῆς Μονῆς ἢ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν μεταξὺ τῶν νῦν ἐν τῇ Μονῇ σωζομένων ¹.

Ἐν ὧσιν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1826 ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ χειρόγραφά τινα μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν ἱερομονάχων Δανιήλ καὶ Ἀθανασίου εἰς τὸ χωρίον Κάλαμος τῆς Ζακύνθου πρὸς ἀσφαλεστέραν διαφύλαξιν ². Ἐπίσης τρεῖς βιβλιοθήκαι, χωρὶς νὰ διευκρινίζηται ἐὰν μόνον ἐντύπων ἢ καὶ χειρογράφων, μετεκομίσθησαν εἰς Μέγα Σπήλαιον πρὸς διάσωσιν ³. Οὐδεμίαν ἐκδεδομένην γραπτὴν μαρτυρίαν περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν χειρογράφων καὶ ἐντύπων τούτων εἰς τὴν 'Αγίαν Λαύραν ἔχομεν, ἀλλὰ θετικαὶ ἐνδείξεις πείθουν ὅτι ταῦτα ἐπεστράφησαν εἰς τὴν Μονήν ⁴.

Ἐν ἔτει 1898 ὁ Χ. Ἡλιόπουλος συντάσσει τὸ Κτηματολόγιον τῆς Μονῆς καὶ καταγράφει τεσσαράκοντα καὶ ἑξ χειρόγραφα ⁵. Κατ' Αὐγούστον καὶ

1. Κατὰ καιροὺς ἐγένοντο διάφοροι καταλογογραφήσεις τῶν ἐντύπων τῆς μονῆς. Αὗται κατεγράφησαν κυρίως εἰς τὸν Κώδικα καὶ εἰς τὸ Κτηματολόγιον τῆς Μονῆς. Ἡ ἀρχαιοτέρα καταγραφή, πλὴν τῆς ἐν σημ. 3 τῆς σελ. 400 σημειουμένης δωρεᾶς τοῦ Κυρίλλου, εὑρίσκεται ἐν τῷ Κώδικι τῆς μονῆς, σελ. 595· *ῥωμια' Ἰανουαρίου κβ^α. Κατάλογος τῶν βιβλίων ἀπάντων τῆς Ἱερᾶς ταυτησί καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Λαύρας*. Ἐν τῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται, ἐν συνεχεῖ ἀριθμῇ 1 - 747, ἔγγραφα, ἔντυπα, κειμήλια, χειρόγραφα διὰ χειρὸς Χ. Α. Ἡλιοπούλου ἐν ἔτει 1898. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ Κτηματολογίου παραδίδονται καὶ ἄλλαι καταγραφαὶ ἐντύπων. Τελευταία χρονολογικῶς εἶναι ἡ γενομένη ἐν ἔτει 1957, ὡς δηλοῦται διὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· *Ἡ πρόσθεν καταγραφή τῶν βιβλίων καὶ ἡ ταξινομήσις αὐτῶν ἤρξατο ἀπὸ 31ης Μαΐου 1957 καὶ ἐπερατώθη τὴν 27ην Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Βαρθολομαίου Βουρλούμη Ἱερομ(ονάχου)*. Ἐν Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας τῇ 28ῇ Ἰουνίου 1957. Ὁ ἡγούμενος Ἀρχιμ(ανδρίτης) Βαρθολομαῖος Βουρλούμης. Περιγράφονται ἔντυπα ἀριθμούμενα ὑπ' ἀρ. 1 - 547.

2. Χρήστου Α. Ἡλιοπούλου, *Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐν Καλαβρύτοις Ἱ. Μονῆς Λαύρας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (1898)*, Ἐν Ἀθήναις 1929, σελ. 22. Ἐπίσης Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, *Κιτορικὸν ἥτοι ἱστορία τῆς Ἱερᾶς μονῆς Λαύρας τῆς ἐν Καλαβρύτοις (ἐξ ἀντιγραφῆς τῶν ἐν αὐτῇ κωδίκων καὶ ἐγγράφων) ὑπὸ Δ... Α... , προηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Λαύρας (μετ' ἀναγραφῆς τῶν ἐν Λαύρᾳ καὶ Πάτραις ἐορτῶν)*, Ἐν Ἀθήναις 1905, σελ. 75 - 76. Ὁ τελευταῖος οὗτος σημειοῖ τὸ πολύτιμον Εὐαγγέλιον τῆς Μ. Αἰκατερίνης (χωρὶς νὰ διευκρινίζῃ, ἐὰν πρόκειται περὶ ἐντύπου ἢ χειρογράφου), μεμβράνινον Εὐαγγέλιον, ἀρχαῖον χειρόγραφον.

3. Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 75 - 76.

4. Ὁ Χρήστος Π. Κορύλλος (*Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος. Α'. Νομὸς Ἀχαΐας*. Ἀθῆναι 1903, σελ. 132) ἀναφέρει ὅτι ἡ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐπιδεικνύει μεταξὺ τῶν κειμηλίων αὐτῆς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον τῆς Αἰκατερίνης, βιβλιοθήκην πολλῶν περγαμηνῶν καὶ χαρτῶν χειρογράφων. Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι τὰ πρὸς ἀσφάλειαν εἰς Ζακύνθον καὶ Μ. Σπήλαιον σταλέντα χειρόγραφα καὶ ἔντυπα ἐπεστράφησαν εἰς τὴν μονήν.

5. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 400, ὑποσημείωσιν 4. Ὁ Χ. Ἡλιόπουλος καταγράφει τοὺς

Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1904 (ἐπὶ δεκαπενθήμερον) ὁ Ν. Βέης ἐπισκέπτεται τὴν μονὴν καὶ μνημονεύει ἀπλῶς χειρογράφων φυλασσομένων ἐν αὐτῇ. Εὐρίσκει «στοιχειώδη, στοιχειωδεστάτην ἀναγραφὴν» τῶν χειρογράφων καὶ προβαίνει «εἰς τὴν διεξοδικὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καταλογοποίησιν τῶν ὑπερτεσσαράκοντα αὐτῆς κωδίκων»¹. Ὁ κατάλογος οὗτος οὐδέποτε μέχρι σήμερον εἶδε τὸ φῶς.

Ὁ Χ. Ἡλιοπούλος, ἐν ἔτει 1911, ἐδημοσίευσεν ἄρθρον περὶ τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας². Ἐν αὐτῷ μνημονεύονται διάφορα χειρόγραφα διὰ τὰ δειχθῆ ὁ πλοῦτος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς, ἀλλ' οὐδεμίαν συστηματικὴν καταγραφὴν τῶν χειρογράφων γίνεται. Ὁ Σπ. Λάμπρος, ἐν ἔτει 1905, ἀναφέρει δύο περγαμηνοὺς κώδικας τῆς Μονῆς (τοὺς ὑπ' ἀριθ. 30 καὶ 31) καὶ ἐν εἰλητάριον, γνωρίζει τὸ ἀπογραφικὸν σημεῖωμα τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου καὶ σημειώνει ὅτι τὰ χειρόγραφα τῆς Ἀγίας Λαύρας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μαθηματάρια, ἔργα τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικροῦ λόγου ἄξια³. Ὁ Δ. Γκίνης, ἐν ἔτει 1935, ἀναγράφει τοὺς καταλόγους χειρογράφων τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀναφέρει τὸ προμνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου καὶ τὰς εἰδήσεις τοῦ Σπ. Λάμπρου⁴.

Ὁ Α. Πολίτης, ἐν ἔτει 1937, εἰς τὸ πλαίσιον γενικωτέρας ἐρεῦνης τῶν βιβλιοθηκῶν χειρογράφων τῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας, ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγίαν Λαύραν, ἐταξινόμησε τὰ χειρόγραφα καὶ ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως ἐδημοσίευσεν πρόχειρον κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς⁵. Ὁ κατάλογος οὗτος παρέμεινεν ὁ πληρέστερος ἐντυπος κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1943 καταστροφῆς τῆς Μονῆς. Ἐκτοτε ἡγνοεῖτο ἡ κατάστασις τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς καὶ οὐδεμίαν ἐκδεδομένη μαρτυρία περὶ αὐτῶν ὑπῆρχεν.

ὑπ' ἀριθ. 1 - 36, 36β, 127, 129 - 134, 134β, 135 χειρογράφους κώδικας. Ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται χειρόγραφα τῶν μετοχιῶν τῆς μονῆς, Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ Ἀγ. Τριάδος, περὶ ὧν βλ. ἐν τοῖς ἐξῆς. Ὁ αὐτὸς (Ἀναμνήσεις..., σελ. 9) σημειοῖ ὅτι παλαιὸς καθηγητὴς παραλαβὼν ποτε πληθὺν χειρογράφων δὲ εὐηρεστήθη νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ. Ποῖος ἦτο ὁ παλαιὸς οὗτος καθηγητὴς καὶ κατὰ πόσον ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀκριβὴς παραμένουν ἄγνωστα. Πάντως ἡ εἰδησις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1898 ὑπὸ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου γενομένην τακτοποίησιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς. Περὶ τῆς τακτοποιήσεως ταύτης βλ. καὶ Χρ. Κορύλλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 132.

1. Ν. Α. Βέης, Ἐκθέσεις..., σελ. 239.

2. Χ. Ἡλιοπούλου, *Παλαιὰ Χειρόγραφα*, περ. «Πινακοθήκη» 14 (1911 - 12), σελ. 211 - 214, 229 - 231.

3. Σπ. Λάμπρος, *Βιβλιοκρισίαι* Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, *Κτιτορικόν*..., ἐν Νέφ. Ἑλληνομνήμονι 2 (1905), σελ. 378 - 381.

4. Δ. Γκίνης, *Κατάλογοι ἐλληνικῶν κωδίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ*, ΕΕΒΣ 11 (1935), σελ. 371 - 372.

5. Α. Πολίτης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 90 - 94.

Ὁ Α. Πολίτης ἐν τῷ προμνημονευθέντι καταλόγῳ χειρογράφων περιέγραφε καὶ χειρόγραφα προερχόμενα ἐκ δύο μετοχίων τῆς μονῆς καὶ φυλασσόμενα ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ. Πρόκειται περὶ τῶν μετοχίων Ἀγίου Ἀθανασίου, παρὰ τὸ χωρίον Φίλια (τοῦ τ. δήμου Λευκασίων)¹ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἄνωθι τοῦ χωρίου Διακοπτὸν (τοῦ τ. δήμου Βούρων)². Ὅμως οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἔχομεν περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τὰ χειρόγραφα τῶν μετοχίων τούτων μετηνέχθησαν εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν.

Ὁ Ν. Βέης εἶχεν ἴδει τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐν τῷ μετοχίῳ, καὶ ὅχι ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ, ὅτε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1904 ἐπεσκέφθη τοῦτο καὶ περιέγραψε τὰ ἐν αὐτῷ φυλασσόμενα χειρόγραφα³. Ἐπίσης ὁ αὐτός, ὅτε ἐν ἔτει 1908 ἐδημοσίευσεν περιγραφὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 28 κώδικος τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, οὐδὲν ἔγραψε περὶ μεταφορᾶς τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου εἰς Ἀγίαν Λαύραν⁴. Ὅμοίως οὐδὲν ἔγραφεν ἐν ἔτει 1926, ὅτε ἤρχισε δημοσιεύων τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου (περιγραφὴ 3 χειρογράφων)⁵. Ὁ Δ. Γκίνης ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ μελέτῃ περὶ τῶν καταλόγων χειρογράφων, ἐν ἔτει 1935, θέτει τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου κεχωρισμένως καὶ οὐχὶ μετὰ τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγίας Λαύρας⁶. Ἐξ ὧν ἐλέχθησαν φαίνεται ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου δὲν εἶχον μετακομισθῆ εἰς Ἀγίαν Λαύραν μέχρι τοῦ ἔτους 1935 καὶ ὅτι πάντως μετεκομίσθησαν πρὸ τοῦ ἔτους 1937, ὅτε εἶδε ταῦτα ὁ Α. Πολίτης ἐν τῇ μονῇ καὶ ὅχι ἐν τῷ μετοχίῳ. Ὅμως εἶναι πιθανώτερον ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου εἶχον μετακομισθῆ ἐνωρίτερον καὶ μᾶλλον πλησιέστερον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος καὶ ὅτι οἱ μετέπειτα γράψαντες δὲν ἐγνώριζον τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπανελάμβανον ἀπλῶς τὴν πρώτην εἰδησιν τοῦ Ν. Βέη⁷. Τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τούτου ὑπῆρχεν ἕτοιμος λεπτομε-

1. Α. Πολίτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 94 - 97.

2. Α. Πολίτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 97 - 101.

3. Ν. Α. Βέη, *Ἐκθεσις...*, σελ. 241. Κατ' αὐτὸν ἡ βιβλιοθήκη προήρχετο ἐκ δωρεᾶς τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ραστῆ, προύχοντος Φιλίων. Ὁ Ν. Α. Βέης μνημονεύει μόνον τριῶν χειρογράφων παραδιδόντων ἔργα Μ. Μαργουνίου, Εὐγενίου Βουλγάρως καὶ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

4. Ν. Α. Βέη, *Ἰωσήφ Καλοθέτης καὶ ἀναγραφὴ τῶν ἔργων αὐτοῦ*, ΒΖ 17 (1908), σελ. 86 - 91. Τοῦ κώδικος τούτου ἐμνημόνευσεν ὁ Θ. Βολίδης ἐν ἀνακοινώσει αὐτοῦ κατὰ συνεδρίαν τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς 13ης Νοεμβρίου 1924 (βλ. ἐν Νέφῳ Ἑλληνομνήμονι 18 (1924), σελ. 456 - 457).

5. Ν. Α. Βέη, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Λευκασίῳ μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου*, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος Θ' (1926), σελ. 66 - 68. Ἡ συνέχεια τοῦ καταλόγου δὲν εἶδε μέχρι τοῦδε τὸ φῶς.

6. Δ. Γκίνης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 371 - 372.

7. Ὅτι τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου Ἀγ. Ἀθανασίου (ὡς καὶ τὰ τοῦ μετοχίου Ἀγίας Τριάδος) καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ τῆς Μονῆς δὲν ἀποτελεῖ ἐνδειξιν περὶ δια-

ρῆς κατάλογος τοῦ Ν. Βέη, ἀλλὰ πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 28 κώδικος καὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 1 - 3 κωδίκων οὐδεμία ἑτέρα περιγραφὴ ἐδημοσιεύθη. Ἐπομένως πληρέστερος μέχρι τοῦδε ἔντυπος κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἀπέμενεν ὁ τοῦ Α. Πολίτου. Οὗτος καταγράφει 36 κώδικας, ὑπ' ἀρ. 494 - 528. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 522 εἶναι ἔντυπον, ὑπάρχει δὲ καὶ κώδιξ ὑπ' ἀρ. 524β ὡς καὶ ἕτερος ἄνευ ἀριθμοῦ.

Προκειμένου περὶ τῶν χειρογράφων τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος ἡ μόνη ἔντυπος εἰδησις ἦτο ἡ τοῦ Α. Πολίτου¹, καταλογογραφήσαντος ἐπίσης καὶ τοῦ μετοχίου τούτου τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ φυλλασσόμενα ἐν τῇ Ἀγίᾳ Λαύρᾳ. Ὁ Α. Πολίτης περιγράφει 11 κώδικας, ὑπ' ἀρ. 529 - 539.

Οὕτως ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων ἐν ἔτει 1937 ἐφυλάσσοντο τὰ ἐξῆς χειρόγραφα, ὡς ταῦτα περιγράφονται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου.

Α') Τῆς κυρίως μονῆς. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 1 - 27, 30 - 32, 32α, 35, 127, 129 - 134, 134β, 135 κώδικες ὡς καὶ ἕτεροι 3 κώδικες ἄνευ ἀριθμοῦ. Ἦτοι ἐν συνόλῳ 44 κώδικες. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 28 περιγραφόμενον χειρόγραφον εἶναι εἰλητάριον. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 29 περιγραφόμενος κώδιξ εἶναι κατὰστιχον τῆς Μονῆς (τῶν ἐτῶν 1814 - 1819 - 1825). Ὁ ὑπ' ἀριθ. 33 κώδιξ ἔλειπεν, ἀνεγράφετο δὲ ἐν τῷ Πρωτοκόλλῳ ἡ ἀπουσία τοῦ κώδικος. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 34 κώδιξ εἶναι ὁ Κώδιξ τῆς Μονῆς. Ἀριθμὸς 128 δὲν ὑπάρχει. Ἐπίσης ἐν τῷ καταλόγῳ περιγράφονται 2 σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ὁμοίως καταγράφονται ἕτεροι 3 κώδικες ἄνευ ἀριθμοῦ οἱ ὅποιοι εἶναι λογιστικὰ βιβλία.

Β') Τοῦ μετοχίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 494 - 521, 523 - 524, 524β, 525 - 528 κώδικες ὡς καὶ ἕτερος ἄνευ ἀριθμοῦ. Ἦτοι ἐν συνόλῳ 36 κώδικες. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 522 περιγραφόμενος κώδιξ εἶναι ἔντυπον.

Γ') Τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 529 - 539 κώδικες. Ἦτοι 11 κώδικες.

Ἐν συνόψει ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας ἐφυλάσσοντο συνολικῶς

φυλάξεως τῶν χειρογράφων τούτων ἐν τῇ Ἀγίᾳ Λαύρᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μετοχίῳ. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ χειρόγραφα ταῦτα καταγράφονται δι' ἄλλης ἢ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου χειρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῷ Κτηματολογίῳ καταγράφονται καὶ ἄλλα κειμήλια μετοχίων εὐρισκόμενα ὡπωσδήποτε ἐν τοῖς μετοχίοις. Τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου Ἀγ. Ἀθανασίου καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ ὑπ' ἀρ. 494 - 528.

1. Τὰ χειρόγραφα τοῦ μετοχίου τῆς Ἀγίας Τριάδος καταγράφονται ἐν τῷ Κτηματολογίῳ, ἀλλὰ δι' ἄλλης ἢ τοῦ Χ. Ἡλιοπούλου χειρός, ὑπ' ἀρ. 529 - 539. Ὁ Χρ. Κορύλλος (ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 113) μνημονεύων τῆς Ἀγίας Τριάδος δὲν ἀναφέρει ὑπαρξίν βιβλιοθήκης καὶ χειρογράφων.

91 κώδικες, 1 εἰλητάριον, 2 σπαράγματα περιγαμνηῶν κωδίκων ὡς καὶ κατὰ-στιχα, ὁ κώδιξ τῆς Μονῆς καὶ λογιστικά βιβλία ἐν συνόλῳ 5 χειρόγραφα.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Α. Πολίτου καὶ τὴν δημοσίευσιν τοῦ καταλόγου δεινὴ ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τῆς Μονῆς. Ὡς πρὸς τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς εἰδικώτερον οὐδὲν ἐγνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν ἀνέλαβεν ἐνημερωτικὴν ἐρευνητικὴν ἀποστολὴν πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ φυλασσομένων χειρογράφων.

Ὅτε ἐπεσκέφθην τὴν Μονὴν καὶ ἐζήτησα τὰ χειρόγραφα εὐρέθην πρὸ οἰκτροῦ καὶ λυπηροῦ θεάματος. Ἐκ τινος ἑρμαρίου τοποθετημένου εἰς παρακειμένην τῷ Μουσείῳ αἴθουσαν ἐξήγαγον σωροὺς κεκαυμένων χαρτίων, ἀναμειξ χειρογράφων καὶ ἐντύπων. Διεχώρισα τὰ χύδην ἐντυπα φύλλα ἀπὸ τῶν χειρογράφων¹ καὶ προσεπάθησα νὰ σχηματίσω σώματα χειρογράφων. Κατ' εὐτυχίᾳ συγκυρίαν ὁ Ἀ. Ὁρλάνδος, ὅτε ἐν ἔτει 1946 ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον μετὰ τὴν καταστροφὴν τὴν Μονήν, εἶχεν ἴδει τὰ χειρόγραφα καὶ εἶχε συντάξει πρόχειρον καταγραφὴν τούτων. Ἀνεῦρον τὸν κατάλογον τοῦτον, τρίφυλλον χειρόγραφον, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἀπεδύθην εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν σωμάτων τῶν χειρογράφων. Ὁ κατάλογος τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου ἀπέδιδε τὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν κατὰστασιν τῶν χειρογράφων, διὰ τοῦτο, μέχρι τῆς συντάξεως ὁριστικοῦ ἐπιστημονικῶς ἀρτίου καταλόγου τῆς Μονῆς, εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ. Νῦν τὰ χειρόγραφα δὲν διακρίνονται πλέον κατὰ τὰς προελεύσεις αὐτῶν, ἀλλ' ἔχουν συνεχῇ ἀρίθμησιν.

Ἡ συγκρότησις τῶν σωμάτων χειρογράφων καὶ ἡ ταύτισις τούτων πρὸς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου ἀναγραφόμενα ἦτο δυσχερὲς, διότι τὰ χειρόγραφα ἦσαν βαρέως πεπληγμένα ἐκ τῆς πυρᾶς². Παρὰ ταῦτα κατώρθωσα νὰ ταυτίσω τὰ 77 ἐκ τῶν 78 ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου περιγραφομένων κωδίκων. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ταυτισθῇ ὁ ὑπ' ἀριθ. 7 κώδιξ.

Ὁ Ἀ. Ὁρλάνδος κατώρθωσε νὰ ταυτίσῃ κώδικας τινὰς πρὸς τὸν κατά-

1. Δὲν ἦτο εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀποστολῆς ἡ τακτοποίησις τῶν ἐντύπων βιβλίων. Ἠρκέσθη εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῶν χύδην ἐντύπων φύλλων ἀπὸ τῶν χειρογράφων. Ἐπίσης ἐτοποθέτησα τὰ ἐντυπα ταῦτα φύλλα κατὰ μεγέθη οὕτως, ὥστε ὁ μέλλων νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐντύπων θὰ διευκολυνθῇ κατ' ἀρχήν. Τὸ Κέντρον Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν πρόκειται συντόμως νὰ ὀργανώσῃ ἀποστολὴν εἰδικῶς διὰ τὰ ἐντυπα τῆς Ἀγίας Λαύρας.

2. Φαίνεται ὅτι τὰ χειρόγραφα ἐταλαιπωρήθησαν καὶ μετὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου. Διότι οὐδαμοῦ διεκρίνοντο αἱ ἀρίθμήσεις τοῦ καταλόγου αὐτοῦ, τὰ δὲ χειρόγραφα ἦσαν εἰς χύδην φύλλα. Πιθανῶς ἡ νέα αὕτη ἀναστάσις τῶν χειρογράφων εἶχε γίνῃ κατὰ τὸ ἔτος 1957, ὅτε ἐπὶ ἡγουμένου Βαρθολομαίου Βουρλούμη ἐγένετο νέα καταγραφὴ τῶν ἐντύπων τῆς Ἀγίας Λαύρας (βλ. σελ. 401, σημείωσιν 1).

λογον τοῦ Α. Πολίτου, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, λόγῳ τῆς καταστάσεως τῶν χειρογράφων καὶ τῆς γενικότητος τοῦ καταλόγου τοῦ Α. Πολίτου, δὲν ἦτο πάντοτε εὐχερές¹. Ἐπεξέτεινα τὴν προσπάθειαν ταύτην τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου καὶ δι' ἄλλους κώδικας, ὅπου ἐμφανῶς οὗτοι ἐταυτίζοντο πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Α. Πολίτου περιγραφομένους, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐμφανίζονται πολλὰ τὰ κενά².

Κατωτέρω ἐκδίδεται ὁ ἀνέκδοτος εἰσέτι κατάλογος τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου³. Διὰ τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ κειμένου ἐπήνεγκα ἐλαχίστας τινὰς μετακινήσεις εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς περιγραφῆς. Ἐντὸς παρενθέσεως ἐτέθησαν αἱ ταυτίσεις τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, ὡς ἔχουν ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἐντὸς δὲ γωνιωδῶν ἀγκυλῶν αἱ ὑπ' ἐμοῦ προτεινόμεναι ταυτίσεις. Κατὰ ταῦτα διὰ τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου καταλογογραφοῦνται 78 χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἀνευρέθησαν τὰ 77. Τὰ σχηματισθέντα σώματα ἔλαβον τὰς ἀριθμήσεις τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, ἐδέθησαν προχείρως καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ ἐρμαρίῳ τῆς παρακειμένης τῷ Μουσείῳ αἰθούσης.

Πέρα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου περιγραφομένων κωδίκων ἀνευρέθησαν εἰσέτι ἕτερα 10 χειρόγραφα. Ταῦτα ἠριθμήσα προσωρινῶς δι' ἑλληνικῶν ψηφίων, α' - ι', καὶ κατέγραψα ταῦτα συνοπτικώτατα. Ὁ πρόχειρος τούτων

1. Ὁ Ἀ. Ὁρλάνδος εἶχε ταυτίσει 24 κώδικας τοῦ καταλόγου του πρὸς ἀντιστοιχοὺς ἀριθμοὺς τοῦ καταλόγου τοῦ Α. Πολίτου ἥτοι τοὺς ὑπ' ἀρ. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 30, 31, 37, 52, 53, 54, 55, 60, 76, πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 1, 521, 494, 519, 3, 533, 525, 534, 135, 131, 133, 510, 530, 529, 520, 516, 23, 138, 13, 452, 518, 517, 532, 16 ἀντιστοιχῶς. Ἐκ τούτων ὁ ὑπ' ἀρ. 7 (ἀντιστοιχῶν πρὸς ὑπ' ἀρ. 533) δὲν ἀνευρέθη. Ἀμφιβολίαί πρέπει νὰ ἐκφρασθοῦν διὰ τὴν ταύτισιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 31 κώδικος πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 23 κώδικα τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 54 κώδικος πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 518 κώδικα τοῦ καταλόγου Α. Πολίτου. Ὁμοίως ἐσφαλμένως ταυτίζεται ὁ ὑπ' ἀρ. 37 κώδιξ πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 138. Οὗτος πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν ἁ. ἀ. κώδικα Ἀγ. Ἀθανασίου τὸν παραδίδοντα Ἰωσήφ Καλόθετον. Ἐπίσης ἀρ. 452 δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου. Ἐπομένως ἐταυτίζοντο ἀσφαλῶς 20 κώδικες.

2. Διὰ τῆς περαιτέρω ταύτης ἐρεῦνης ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσφαλῶς ταυτισθέντων ἀνῆλθεν εἰς 28 χειρόγραφα, καθ' ὑπόθεσιν δὲ εἰς ἕτερα 2, ἥτοι ἐπιπροσθέτως οἱ ὑπ' ἀρ. 2, 18, 28, 34, 48, 69, 75, πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 537, ἁ. ἀ., 21, 17, 15, 24, 499 καὶ πιθανῶς οἱ ὑπ' ἀρ. 23, 41 πρὸς τοὺς 23, 12 ἀντιστοιχῶς. Περαιτέρω ταυτίσεις εἶναι ἐπισφαλεῖς, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Α. Πολίτου τὰ χειρόγραφα περιγράφονται διὰ γενικῶν κυρίως χαρακτηρισμῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγράφονται 11 μουσικὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ μόνον ἓν, τὸ ὑπ' ἀρ. 16, δύναται νὰ ταυτισθῇ ἀσφαλῶς πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 76 τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου. Τὰ λοιπὰ 10 χειρόγραφα χαρακτηρίζονται γενικῶς μουσικὰ χειρόγραφα, μουσικὰ δὲ χειρόγραφα διεσώθησαν 9. Ἐπίσης ἀναγράφονται 7 νομοκάνονες, ἐξ ὧν μόνον τρεῖς ταυτίζονται. Ἐν τούτοις εὐρέθησαν 8 νομοκάνονες.

3. Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστήσω τὸν καθηγητὴν μου καὶ ἀκαδημαϊκὸν κ. Ἀ. Ὁρλάνδον διὰ τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς ἀπεδέχθη τὴν ὑπ' ἐμοῦ δημοσίευσιν τοῦ ἀνεκδότου εἰσέτι καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Ἀγ. Λαύρας.

κατάλογος εκδίδεται ἐν συνεχείᾳ τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Εὐρετήριοι νεωστὶ εὐρεθέντων χειρογράφων». Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τοὺς μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου εὐρεθέντας κώδικας. Διότι, ὡς βλέπει τις, χειρόγραφα τινὰ ταυτίζονται πρὸς χειρόγραφα περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου¹.

Πρὸς τοῦτοις ἀνευρέθησαν τρία σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ἐτέθησαν προσωρινῶς αἱ ἀριθμήσεις Α' - Γ' καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ αὐτῷ ἔρμαρίῳ. Κατωτέρω περιγράφονται συνοπτικώτατα. Εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀποφανθῶμεν, ἐὰν δύο τῶν σπαραγμάτων τούτων ταυτίζονται πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου μνημονευόμενα.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Μουσείου τῆς Μονῆς ἐκτίθενται δύο περγαμηνὰ χειρόγραφα καὶ ἐν εἰλητάριον. Πρόκειται περὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 30, 31 καὶ 28 (διὰ τὸ εἰλητάριον) ὑπὸ τοῦ Λ. Πολίτου περιγραφομένων χειρογράφων. Κατωτέρω ἐπαναλαμβάνονται πρὸς εὐσύνοπτον χρῆσιν αἱ περιγραφαὶ τοῦ Λ. Πολίτου.

Ὁ πρῶν Αἰτωλοκαρνανίας Ἱεροθεὸς (κατὰ κόσμον Ἰωάννης Παρασκευόπουλος), παλαιὸς ἀδελφὸς τῆς Μονῆς, ἐδωρήσατο εἰς τὴν Μονὴν τὴν βιβλιοθήκην του, ἣτις καὶ ἐτοποθετήθη εἰς παρακειμένην τῷ Μουσείῳ αἵθουσαν. Ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθεοῦ προέρχονται δύο χαρτῶοι κώδικες ἐκτεθειμένοι ἐν τῷ Μουσείῳ. Τῶν κωδίκων τούτων παρέχω συνοπτικωτάτην καταγραφὴν (ὑπὸ τὰς ἐνδείξεις Μουσ. 1 καὶ 2). Προχείρως ἀναδιφῶν μεταξὺ τῶν ἐντύπων τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθεοῦ εἶδον δύο χειρογράφους κώδικας. Τοὺς κώδικας τούτους ἀφῆκα ἀκαταγράφους ἐπὶ τῇ προόψει συστηματικωτέρας ἐρεύνης. Διότι ἐπιβάλλεται συστηματικωτέρα ἐρευνα μεταξὺ τῶν ἐντύπων τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἱεροθεοῦ διὰ τυχὸν ἀνακάλυψιν λαθανόντων χειρογράφων. Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιβάλλεται συστηματικὴ ἐρευνα καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐντύπων τῆς Μονῆς.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίας Λαύρας Καλαβρυτῶν φυλάσσονται σήμερον τὰ ἐξῆς χειρόγραφα· 77 χειρόγραφα ταυτιζόμενα πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, 10 ἕτερα νεωστὶ εὐρεθέντα μὴ καταγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, 2 κώδικες καὶ ἐν εἰλητάριον ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ καὶ ταυτιζόμενα πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Λ. Πολίτου, καὶ ἕτερα 2 χειρόγραφα ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ καὶ προερχόμενα ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρῶν Αἰτωλοκαρνανίας Ἱεροθεοῦ. Οὕτως ἡ Μονὴ φυλάσσει ἐν συνόλῳ 91 χειρόγραφα, 1 εἰλητάριον καὶ 3 σπαράγματα περγαμηνῶν κωδίκων. Ἐπίσης ἐν τῇ Μονῇ

1. Πρόκειται περὶ τῶν χειρογράφων ὑπ' ἀρ. γ' καὶ ζ' ταυτιζομένων ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρ. 511 καὶ 495 τοῦ καταλόγου Λ. Πολίτου. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσφαλῶς πρὸς τὸν κατάλογον Λ. Πολίτου ταυτιζομένων κωδίκων ἀνέρχεται εἰς 30.

φυλάσσεται ἀριθμός τις χειρογράφων ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρώην Αἰτωλο-ακαρνανίας Ἱεροθέου, ἐξ ὧν εἶδον μόνον δύο.

Τὰ χειρόγραφα πλὴν τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἐκτεθειμένων περγαμηνῶν, ὡς καὶ τῶν σπαραγμάτων περγαμηνῶν κωδίκων, εἶναι ἅπαντα χαρτῶα καὶ μεταγενέστερα χρονολογούμενα μεταξὺ τῶν ΙΓ' αἰ. καὶ Κ' αἰ.

Ἄλλ' ἡ κατάστασις τῶν χειρογράφων τούτων εἶναι οἰκτρά. Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον ἐνημερωτικὴν ἀποστολὴν τοῦ Κέντρου κατ'ὠρθωσα μὲν νὰ σχηματίσω σώματα κωδίκων καὶ νὰ ταυτίσω τούτους πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου ἢ νὰ συντάξω συνοπτικώτατα εὐρετήρια ἄλλων νεωστὶ εὐρεθέντων χειρογράφων, ἀλλ' ἐπιβάλλεται περαιτέρω ἐργασία. Ἐπείγει κατ' ἀρχὰς ἡ ἀποκατάστασις τῶν βαρέως ὑπὸ τῆς πυρᾶς πληγέντων χειρογράφων καὶ ἀκολουθῶς ἡ συστηματικὴ καταγραφὴ. Διότι, ὡς ἔχουν σήμερον, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν εἰς συστηματικὴν καταγραφὴν τῶν κωδίκων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων περὶ καταλογραφήσεως χειρογράφων ἀντιλήψεων. Διὰ τοῦτο κατωτέρω ἐκδίδεται ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου συνταχθεὶς κατάλογος ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔτους 1943 κατάστασιν τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς καὶ διὰ τοῦτο προσετέθησαν συμπληρωματικὰ εὐρετήρια. Ἐπίσης συστηματικὴ ἔρευνα ἐπιβάλλεται μεταξὺ τῶν ἐντύπων δι' ἀνεύρεσιν λανθανόντων χειρογράφων.

Ἐπίσης ἐν τῇ παρακειμένῃ τῷ Μουσείῳ αἰθούσῃ, ἔνθα ἡ Βιβλιοθήκη ἐντύπων τῆς δωρεᾶς Ἱεροθέου Αἰτωλοακαρνανίας, εἶδον μεταξὺ τῶν ἐντύπων δύο χειρογράφους κώδικας.

**1. Κατάλογος πυρिकाύστων χειρογράφων
(συνταχθεῖς ὑπὸ Ἀ. Ὁρλάνδου)**

- 1) Ρωμαϊκὴ Ἱστορία. Διαστ. 0,230 × 0,320. Σχεδὸν ἄχρηστον. (1).
- 2) Ἀρχιερατικὴ Λειτουργία. Σφζόμεναι διαστ. 0,200 × 0,280. Φύλλα 52. Μετὰ χρυσῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν. Λίαν ἐφθαρμένον. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος)· (537).
- 3) Ἐπιστολαὶ Μαξίμου ἐπισκόπου Κυθήρων πρὸς διαφόρους. Διαστ. 0,200 × 0,135. Διεσώθησαν αἱ σελ. 23 - 30, 171 - 254, 259 - 470 (τέλος). Ἐλαφρῶς σχετικῶς κατὰ τὴν ὥαν κεκαυμένον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου· 521).
- 4) Θεοτοκάριον. Χάρτης βομβύκινος. Διαστ. 0,300 × 0,200. 17ου αἰ. Ἐκ τῶν 259 (φύλλων) διεσώθησαν τὰ 164 καὶ ταῦτα λίαν ἐφθαρμένα. Ἀρχικὰ ἐρυθρά. Ἐλλιπές, περικεκαυμένον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου)· (494).
- 5) Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως συνοπτικαὶ ἀποσημειώσεις εἰς τὰ ὀκτὼ τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλία τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως. Διαστ. 0,310 × 0,200. Περικεκαυμένον, ἀλλ' εὐανάνγνωστον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου)· (519).
- 6) Νόμος βασιλικὸς Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ ἐτέρων ἀγίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν. Δίστηλον μετ' ἐρυθρῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν κοσμημάτων. Διαστ. 0,280 × 0,190. Ἐλλιπές. Φέρει εἰς τὴν πρώτην σελίδα δόλωμον εἰκόνα ἱεράρχου χρωματιστήν. Πυρικάυστον δεξιὰ. Χρονολογία 1739. Ὑπογραφὴ πατριάρχου Ἱερεμίου. Κάτωθεν· Ἡ γράφασα χεὶρ σαπήσεται τάφο ἢ δὲ εἰκὸν 0(εο)ῦ τὸ δόρων καὶ Ἱερεμίου κόπως. (3).
- 7) Κανόνες Ἀποστόλων, Πατέρων καὶ Ἱεραρχῶν. (Νομοκάνων). Δίστηλον μετ' ἐρυθρῶν ἀρχικῶν. Διαστ. 0,195 × 0,290. 1741. Ἐλλιπές. Πέριξ βεβλαμμένον, ἀλλ' εὐανάνγνωστον. Μὲ δλοσελίδους ἱεράρχας ἐσχεδιασμένους. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος)· (533). (Δὲν ἀνευρέθη).
- 8) Νομοκάνων. Περιέχει νόμους στρατιωτικούς, ναυτικούς, γεωργικούς, κοινωνικούς, ἐκκλησιαστικούς. Διαστ. 0,270 × 0,170. Μονόστηλος. Μεταγενέστερος. Ἀρχικὰ μετὰ ζώων καὶ κοσμημάτων.
- 9) Διάφοροι λόγοι ἐπὶ τῇ βάσει ρητῶν εὐαγγελίου. Διαστ. 0,150 × 0,205. Σφζονται φύλλα ἀπὸ ἀρ. 106 ἕως 232. Ἀρχικὰ ἐρυθρὰ καὶ ρητὰ ἐρυθρά. (Ἀγ. Ἀθανασίου· 525). | (φύλ. 1^ν)
- 10) Βιβλίον ἀσκητικόν, μὲ διαφόρους λόγους πατρί-

- ρω ν. Λιαστ. 0,215 × 0,145. Τέλους 17ου ἢ <ἀρχῶν> 18ου αἰ. Ἐσταχωμένον. Σελίδες ἐν δλω 574. Κεκαυμένον πέριξ, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. Σελίδες τινὲς ἐφθαρμέναι. <Ἐξ Ἀγ. Τριάδος> (531).
- 11) Μουσικὸν βιβλίον, Θεοφάνους τοῦ Λαυριώτου. Λιαστ. 0,160 × 0,110. Σελ 707. Ἐσταχωμένον μετ' ἐγχρώμων ἐπιτίτλων. Πυρίκανστον, λίαν βεβλαμμένον.
- 12) Εἰρημολόγιον τὸ καλοφωνικόν. Λιαστ. 0,160 × 0,115. Πλήρες. Ἐσταχωμένον. Σελ. 277. Ἐπίτιτλα ἐρυθρά. Ἀναγνώσιμον. (135).
- 13) Εἰρημολόγιον. Περιέχει λειτουργικὰ διαφόρων μοναχικοδιδασκάλων (Πέτρου Λαμπαδαρίου, Πέτρου Βυζαντίου). Λιαστ. 0,185 × 0,135. Φυλ. 299. Ἐσταχωμένον. Δεξιὰ πυρίκανστον. (131).
- 14) Εἰρημολόγιον. Λιαστ. 0,180 × 0,125. Μὲ ἐρυθρὰ τὰ σημεῖα. Πυρίκανστον καὶ διαβεβρωμένον.
- 15) Εἰρημολόγιον. Λιαστ. 0,175 × 0,130. Ἐπίτιτλα, ἐσταχωμένον, ἀσελίδωτον. Πυρίκανστον, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Μόνον σελίδες τινὲς ἀναγνώσιμοι. (133).
- 16) Εἰρημολόγιον. Λιαστ. 0,180 × 0,125. Ἐρυθρὰ σήματα. Πυρίκανστον δεξιὰ, ἐν μέρει ἀναγνώσιμον.
- 17) Ἱστορία Μεγάλου Πέτρου καὶ Καρολου. Σφζ. ὄψ. 0,200 × πλάτος 0,150. Ἀτελής. Πυρίκανστος, ἰδίᾳ κάτω. <Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου> (510).
- 18) Λόγοι, ὁμιλίαι Γερμανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Λιαστ. 0,280 × 0,190. Μεταγενέστερον. Πυρίκανστον, ἀναγνώσιμον, ἐσταχωμένον. (Μ. Ἀγ. Ἀθανασίου παρὰ τὰ Μαξείκα). <Κυρίως μονῆς Ἀγ. Λαύρας ᾤ. ἀ. >¹.
- 19) Νόμιμον βιβλίον. Λιαστ. 0,215 × 0,140. Ἀντεγράφη 1747. Ἀρχικὰ <ἐρυθρά>. Τετραγαμμένον, ἀναγνώσιμον. <Ἐξ Ἀγ. Τριάδος> (530).
- 20) Ἑρμηνεῖα τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ, ὑπὸ Λιονυσίου μοναχοῦ. Λιαστ. 0,220 × 0,145. 1704. Ἐλλιπές. Ἀναγνώσιμον. (Μ. Ἀγ. Τριάδος 529).
- 21) Λογικὴ Φιλοσοφίας. Λιαστ. 0,200 × 0,140. Ἀτελές. Πυρίκανστον, ἐφθαρμένον.
- 22) Σχόλια εἰς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Λιαστ. 0,200 × 0,140. Πυρίκανστον, ἀναγνώσιμον. <Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου> (520).
- 23) Εἰς ἁπασαν τὴν Λογικὴν παράφρασις καὶ ζητή-

1. Διὰ τὴν ταύτισιν βλ. σελ. 406, ὑποσημείωσιν 2.

- ματα ὑπὸ Γερασίου τοῦ Βλάχου τοῦ Κορητῆ. Διαστ. $0,205 \times 0,145$. Πυρίκανστον πανταχόθεν. (23 ;). | (φύλ. 2)
- 24) Λόγοι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Διαστ. $0,210 \times 0,140$. Ἐλαφρῶς πυρίκανστον. Ἀναγνώσιμον.
- 25) Λειτουργία Μ. Βασιλείου. Διαστ. $0,200 \times 0,140$. Λίαν ἐλλιπής. Ἀρχικὰ ἐρυθρά. Ἀναγνώσιμον.
- 26) Φιλοσοφικὸν βιβλίον μετ' ἐρωταποκρίσεων. Διαστ. $0,215 \times 0,155$. Ἀτελής. Ἐπιγραφὰ καὶ ἀρχικὰ ἐρυθρά. Σημειώσεις εἰς τὴν ᾧαν. Ἀναγνώσιμον.
- 27) Νομοκάνων. Διαστ. $0,210 \times 0,150$. Μεταγενέστερος. Ἀτελής. Ἀναγνώσιμος.
- 28) Μεταφυσικὴ (εἰς τὰ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως) ἀντιγραφείσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τῷ 1786 (ὄρα ἐν τέλει δι' ἐρυθρᾶς μελάνης). Διαστ. $0,185 \times 0,135$. Πολλὰ φύλλα. Ἀναγνώσιμος. (21).
- 29) Λογικὴ. Διαστ. $0,230 \times 0,165$. Ἀτελής. Ἀναγνώσιμος.
- 30) Ἑρμηνεία εἰς τὸ Ἐὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον ὑπὸ Θεοφύλακτου. Διαστ. $0,215 \times 0,150$. 18ον αἰ. Πυρίκανστον πέριξ. (516).
- 31) Τέχνη τῆς Ρητορικῆς, εἰσαγωγικὴ διδασκαλία μετὰ πράξεως. (Περιέχει καὶ παραφράσεις εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ὑπὸ Γερασίου Βλάχου τοῦ Κορητῆ ἐν Κερκύρᾳ τῇ 6 Οκτωβρίου 1668). Διαστ. $0,230 \times 0,160$. Πυρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. (23). < ;).
- 32) Μεταφυσικὴ (;). Διαστ. $0,160 \times 0,220$. Ἀτελής. Πυρίκανστον.
- 33) Ἑρμηνεία τροπαρίων. Διαστ. $0,150 \times 0,200$. Περιπυρίκανστον. Ἀναγνώσιμον.
- 34) Ἰω. Γοττλ. Αἰνεκκίον, Ἱστορία φιλοσοφικὴ. Διαστ. $0,210 \times 0,135$. Σελ. 39. Πλήρες. Ἐλαφρῶς πυρίκανστον. Πλήρως ἀναγνώσιμον. (17).
- 35) Μουσικὸν βιβλίον (Παρασημαντικὴ). Διαστ. $0,145 \times 0,215$. Εἰς πολλὰ σκόρπια φύλλα. Περιπυρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 36) Βιβλίον φιλοσοφικόν. Διαστ. $0,165 \times 0,110$. Διατεταραγμένον.
- 37) Ἰωσηφ Καλοθέτου, λόγοι. Διαστ. $0,210 \times 0,145$. Σφάζεται ἀπὸ φύλ. 20 μέχρι φύλ. 248. Πυρίκανστον κάτω δεξιὰ ἱκανῶς. (138· συμπλήρωμα ἐν τέλει). < Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου ἁ.ἁ. Β(έης) 28).
- 38) Ἀσκήσεις μεταφράσεως ἀπὸ τῆς κοινῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν. Διαστ. σφζ. ὕψ. $0,210 \times 0,140$. Σφάζονται φύλ. 23. Κεκαυμένον πολὺ κάτω δεξιὰ. | (φύλ. 2^v)
- 39) Ἰατρικὴ. Διαστ. $0,180 \times 0,140$. Σφάζονται 14 φύλλα, λίαν κεκαυμένα ἄνω.

- 40) Φιλοσοφικὸν βιβλίον διηρημένον εἰς κεφάλαια.
Διαστ. $0,250 \times 0,140$. Λίαν βεβλαμμένον ὑπό τε τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ
ὕδατος.
- 41) Γεωμετρία καὶ θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ. Διαστ.
σφζ. $0,150 \times 0,215$. Εἰς φύλλα σκόρπια. Ἐλλιπέσταται. Λίαν βε-
βλαμμένον. (12;).
- 42) Ἰατρικὴ. Διαστ. σφζ. $0,160 \times 0,230$. Λίαν ἐλλιπὴς (ὀλίγα φύλλα).
Πυρίκανστος ἄνω δεξιὰ.
- 43) Ὀμιλίαι καὶ διηγήσεις. Διαστ. $0,200 \times 0,125$. Ἐλλιπές.
Πυρίκανστον.
- 44) Διηγήσεις. Διαστ. $0,205 \times 0,140$. Ἐλλιπές, ἀναγνώσιμον.
- 45) Λόγοι Πατέρων (Ἀθανασίου, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἰωάννου
τοῦ Χρυσοστόμου, Χρυσοστόμου εἰς Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου).
Διαστ. $0,205 \times 0,150$. Λίαν ἐφθαρμένον καὶ ἐλλιπές.
- 46) Φυσικὴ. Διαστ. $0,150 \times 0,225$. Λίαν πυρίκανστος καὶ ἐλλιπής.
- 47) Ψυχολογία (<). Διαστ. $0,230 \times 0,165$. Πυρίκανστον, ἐλλιπές,
ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 48) Στοιχεῖα τῆς Μεταφυσικῆς. Μεταφυσικὴ Ἀντων-
νίου Γεννουενσίου ἐκλεκτικοῦ φιλοσόφου, με-
ταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀπὸ τῆς λατι-
νίδος παρὰ Εὐγενίου. Διαστ. $0,230 \times 0,160$. Μεταγενέστε-
ρον, διαλελυμένον, πολυσέλιδον. Πυρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον. (15).
- 49) Ρητορικὴ. Διαστ. σφζ. $0,200 \times 0,150$. Διαλελυμένον, λίαν πυρί-
κανστον.
- 50) Εἰς τὰ τοῦ Ἀγαπίου ἱεροδιακόνου κεφάλαια
ἐξηγήσεις. Διαστ. $0,215 \times 0,150$. Ἐλλιπές, ἀρχίζει ἀπὸ φύλ.
194 ἕως φύλ. 263.
- 51) Μεταφυσικὴ. Διαστ. $0,220 \times 0,150$. Ἐλλιπές, περιπυρίκανστον.
- 52) Στοιχεῖα ρητορικῆς ἀφιερωμ(ένης) εἰς Μητροπολίτην Λαρίσ-
σης Παρθένιον. Διαστ. $0,230 \times 0,160$. Λίαν ἐλλιπὴς καὶ ἐφθαρμένη.
(13).
- 53) Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων παρὰ Δοσιθέου
πατρ(ιάρχου) Ἱεροσολύμων. Διαστ. $0,215 \times$ σφζ.
πλάτ. $0,140$. (Μονὴ Ἀγ. Ἀθανασίου 452). (<).
- 54) Ἑρμηνεῖα κανόνων δεσποτικῶν ἐορτῶν (π.χ. εἰς
τὴν ἀγίαν καὶ τὴν μεγάλην Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ποίημα Ἰωάννου
Δαμασκηνοῦ μετὰ σχολίων, μικρογραφημένον¹ διὰ στίχων ἐν τῇ

1. Ἐν τῷ χειρογράφῳ γράφεται σαφῶς... μυκηλογραφημένον... Πρόκειται ἀσφα-
λῶς περὶ ἀσυνειδήτου σφάλματος.

κατὰ Πάτμον Σχολῇ διὰ χειρὸς ἀναγνώστου Χατζῆ Ἰωάννου ἐκ Πορταριάς. Περιέχει καὶ ἐπιστολὴν Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου πρὸς Σέλενκον). Διαστ. $0,215 \times 0,150$. 18ου αἰ. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (518). (,;).

- 55) Ἑρμηνεία ἀρχαίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν κειμένων. Διαστ. $0,170 \times 0,220$. Ἑλλιπές. Λίαν πυρρίκανστον καὶ ὑπὸ τοῦ ὕδατος βεβλαμμένον. Ἀχρηστον. (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου) (517).
- 56) Βιβλίον σχετικὸν πρὸς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη. Διαστ. $0,170 \times 0,110$. Ἀτελές. | (φύλ. 3)
- 57) Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου, Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδύτητα. Ἐξήγησις Νικήτα τοῦ Σερρῶν, τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας. Λόγος τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τοῦ Χριστοῦ. Διαστ. $0,140 \times 0,210$. Ἀτελές.
- 58) Ρητορικὴ. Διαστ. $0,165 \times 0,105$. Ἀτελεστάτη.
- 59) Γραμματικὴ καὶ συντακτικόν. Διαστ. σφζ. $0,160 \times 0,100$. Φύλ. 18.
- 60) Παραινέσεις Εὐφραῖμ τοῦ Σύρου καὶ ἄλλων ἀσκητικῶν (Θεοδώρου Ἐδέσσης). Διαστ. $0,215 \times 0,150$. (Ἐξ Ἀγ. Τριάδος) (532).
- 61) Ἀνάλυσις καὶ ἑρμηνεία κανόνων. Διαστ. $0,190 \times 0,145$. Περιπυρρίκανστον, ἀλλ' ἀναγνώσιμον.
- 62) Περὶ μελλούσης κρίσεως (;). Λόγος μὲ ὑπόθεσιν τὸν Ἀβραάμ. Διαστ. $0,200 \times 0,120$. Ὀλίγα φύλλα. Ἀναγνώσιμον.
- 63) Διηγήσεις σχετικαὶ πρὸς ἐρημίτας. Διαστ. $0,210 \times 0,120$. Φύλλα ἐν ὄλῳ 23.
- 64) Στοιχεῖα ἠθικῆς φιλοσοφίας. Διαστ. $0,200 \times 0,130$. Φύλλα σφζόμενα 20. Ἀναγνώσιμον.
- 65) Κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Σχολῆς Φιλίων ἀφιερωθέντων ὑπὸ μοναχοῦ Γρηγορίου Ἰωάννου 1842. Διαστ. $0,355 \times 0,220$. Ἐφθαρμένον κάτω δεξιὰ, κεκαυμένον.
- 66) (Λημητρῖον) ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας τοῦ Χωματιανοῦ εἰς τὸ τῆς φιλοσοφίας ὄργανον. Διαστ. σφζ. $0,190 \times 0,115$. Σφζονται ἐν ὄλῳ φύλλα 24. Ἀριστερὰ πολὺ κεκαυμένον· φύλλα τινὰ παρὰ πολὺ καμμένα.
- 67) Νομικάνων. Διαστ. $0,260 \times 0,160$. Μεταγενέστερος. Σφζ. φύλ. 4. Μετὰ ἐπιτίτλου καὶ ἀρχικῶν (ἐρυθρῶν).
- 68) Ὑπόδειγμα ἐπιστολῶν ἱερέως πρὸς ἐπίσκοπον. Διαστ. σφζ. $0,210 \times 0,130$. Φύλ. 3. | (φύλ. 3^v)

- 69) Θεοφίλου, περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. Διαστ. σφζ. $0,115 \times 0,160$. Σφύζονται φύλλα 7. <24>.
- 70) Βίος Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου. Διαστ. σφζ. $0,205 \times 0,140$. Κάτω ἀνεπαρκῶς κεκαυμένον.
- 71) Κατάλογος σκευῶν καὶ ἀμφίων. Διαστ. $0,270 \times 0,190$. 1 σελὶς γεγραμμένη, αἱ λοιπαὶ ἄγραφοι. Λίαν κεκαυμένον ἄνω.
- 72) 2 Κατάστιχα ἐξόδων καὶ δοσοληψίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1876 καὶ ἐντεῦθεν. Διαστ. $0,315 \times 0,220$.
- 73) Λογική. Διαστ. $0,170 \times 0,135$. Σφύζονται ἐν ὄλῳ φύλλα 25. Περιπυρίκανστος.
- 74) Μουσικὸν βιβλίον. Διαστ. $0,165 \times 0,125$. Διατηροῦνται φύλ. 14. Μὲ δείκτας ἐρυθροὺς καὶ ἀρχικά ἐρυθρά. Περιπυρίκανστον δεξιὰ ἄνω καὶ κάτω.
- 75) Ἀγριασματάριον. Ἐγράφη ὑπὸ Θεοφυλάκτου τῷ 1794. Διαστ. $0,180 \times$ σφζ. <πλάτ.> $0,120$. Σφύζονται φύλλα 36. Ἄνω ἀριστερὰ κεκαυμένον πολὺ. <Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου 499>.
- 76) Θεωρία ἐκκλήσ(ιαστικῆς) βυζ(αντινῆς) μουσικῆς. Διαστ. $0,210 \times 0,130$. Φύλλα σφζόμενα ἐν ὄλῳ 14. Ἀριστερὰ ἐλλιπές. (16).
- 77) Κοσμογραφία. Διαστ. $0,600 \times 0,190$. Φύλλα ἐν ὄλῳ 15. Λίαν ἐλλιπές δεξιὰ καὶ ἄνω.
- 78) 45 φύλλα σκόρπια διαφόρων χειρογράφων μὴ δυνάμενα νὰ ταυτισθοῦν. Τινὰ λίαν βεβλαμμένα.

Ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Ἀγ. Λαύρας τῇ 22α Αὐγοῦστον 1946. „αἰμς“. Ἐτελειώθη τὸ παρὸν διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου Ἀναστασίου τοῦ πίκλην Ὁρλάνδου.

2. Εὐρετήριον νεωστὶ εὐρεθέντων χειρογράφων

- α') Νομοκάνων. ΙΗ' αἰ. Δίστηλον. Φύλλα 18. Μέγισται διαστ. $0,260 \times 0,145$.
- β') Θεολογικὸν σύγγραμμα (ΙΘ' - Κ' αἰ.). (Κατήχησις;). Σφζ. σελ. 15 - 556 + 4. Διαστ. $0,200 \times 0,130$.
- γ') Ἐρμηνεία λειτουργικῶν κανόνων. ΙΗ' αἰ. (1750 ἔτ.). Διαστ. $0,195 \times 0,145$. Κολοφών· Διπλοῦν τὸν ἀπλοῦν κνήσασα λόγον διπλῇν ῥῶσιν δίδου μοι τῷ γεγραφότι ἀλιτρῷ Ματθαίῳ Πατμίῳ καὶ ἀμονάχῳ (sic) ἐν ἔτει σωτηρίῳ „αψν'ω, αὐγουῦστον τῇ λα'. <Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου 511>.

- δ') Νομοκάνων (πάνν ὠφέλιμον). ΙΗ' αἱ. Διαστ. $0,205 \times 0,145$.
 ε') Εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως
 ὑπομνήματα. ΙΗ' αἱ. Διαστ. $0,190 \times 0,115$.
 ς') Τυπικόν. Διαστ. $0,195 \times 0,125$. ΙΘ' αἱ. (1827 ἔτ., Ἀπριλίου 3).
 ζ') Ἰωάννου Καλλιάρχου, Θεσαυρὸς ἀκριβέστατος
 θεολογικῆς ἀληθείας. ΙΗ' αἱ. (1776 ἔτ.). Διαστ. $0,330 \times$
 $0,220$. ἄρ. Δεκέμβριος, ὑπὸ Ἰακώβου ἱερομονάχου μπ(αλι)ούλια.
 (Ἐξ Ἀγ. Ἀθανασίου 495).
 η') Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητὸς εἰς τὰ ὀκτώ βι-
 βλία τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως παραφράσεις
 καὶ ζητήματα. ΙΗ' αἱ. Διαστ. $0,185 \times 0,130$.
 θ') Χ. Παπαδοπούλου, Ἡθική. ΙΘ' αἱ. (1887 ἔτ.). Διαστ. $0,205 \times$
 $0,150$. Σελ. 1 - 55 (κολοβόν). 1887.
 ι') Λογική. ΙΘ' αἱ. Διαστ. $0,205 \times 0,150$. Σφζ. σελ. 15 - 78.

3. Εὐρετήριον σπαραγμάτων περγαμηνῶν κωδίκων

- Α') Σὺν Θ(ε)ῶ Εὐ(αγγέλιον) τῇ ἀγία Κυριακῇ τοῦ
 Πάσχα. ΙΓ' αἱ. Δίφυλλον. Διαστ. $0,240 \times 0,185$.
 Β') Εὐαγγέλιον. (Ἀρχ. Τῶ καιρῶ ἐκείνῳ συμβούλιον ἔλαβον). ΙΒ' -
 ΙΓ' αἱ. Διαστ. $0,215 \times 0,160$. Μονόφυλλον.
 Γ') Εὐαγγέλιον. (Ἀπό Τῇ Γ' τῆς διακαινησίμου... ἕως Τῇ παρα-
 σκευῇ τῆς β' ἑβδομάδος). ΙΓ' αἱ. Διαστ. $0,240 \times 0,185$. Φύλλα 4.

4. Χειρόγραφα ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Μουσείῳ

- 1) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 30). Περγαμηνόν, φύλ. 280 (κολοβόν), ΙΒ' αἱ.
 Τετραεὺς ἀγγέλιον. Κατεστραμμέναι εἰκόνες Λουκᾶ, Μάρκου,
 Ματθαίου (ἐλλείπει ἡ τοῦ Ἰωάννου).
 2) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 31). Περγαμηνός, φύλ. 357, ΙΓ' αἱ. Καὶ νῦν
 Διαθήκη. Εἰκόνες τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ
 (ἡ τελευταία πρὸ τῶν Πράξεων) (ἐλλείπει ἡ τοῦ Μάρκου).
 3) (ἀριθ. καταλ. Α. Πολίτου 28). Εἰλητάριον περγαμηνόν. Διαστ. $0,203 \times$
 $4,050$. ΙΓ' ἢ ΙΔ' αἱ. Λειτουργία Μ. Βασιλείου.

5. Χειρόγραφα προερχόμενα ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ πρώην Αἰτωλοακαρνανίας Ἱεροθέου

- 1) (Μουσ. 1). Συνδικόν τῆς Ὁρθοδοξίας. ΙΔ' - ΙΕ' αἱ.
 2) (Μουσ. 2). Νομοκάνων. ΙΓ' αἱ.